

Tal vid begravningsakten för Ulf Gran, S:t Pauli mellersta kapell i Malmö. 22 augusti 2016

Ulfs teatergärning var enastående. Enklast kan den sammanfattas så här: etthundratre uppsättningar, varav en tredjedel i hans egen översättning. Mestadels var det klassiker, ofta udda och sällan spelade, bland dem verk av Euripides, Shakespeare och Molière, Almquist och Strindberg, Goethe, Lorca, Camus och Brecht. Men också dramatiker som är tämligen okända i Sverige, som Nestroy, Gozzi, Goldoni och Lenz. Repertoaren omfattade även nyskriven dramatik av bland andra Patrick Süskind, Sven Holm, Christer Persson, Staffan Göthe och Anita Gustavsson.

Ulfs teaterintresse väcktes här i hans hemstad Malmö, på Hipp, där han som barn och ung såg operetter och folkklustspel. Och det fanns i hans iscensättningar alltid ett folkligt drag, ett rakt tilltal till publiken. Just denna högaktning för publiken var något som var ganska speciellt för Ulf. Efter några år som lärare i Lycksele, där han byggde upp en mycket ambitiös skolteaterverksamhet återvände han till Skåne, nu för att skriva en lic avhandling i litteraturhistoria vid Lunds Universitet. Och det var nu han satte igång på allvar som regissör vid Studentteatern med en rad uppsättningar av hög kvalitet. Många av dem som arbetade med Ulf fick sin skolning här och gick sedan vidare till nya uppgifter inom scenkonsten.

När ämnet drama-teater-film skapades som en alternativ kurs vid institutionen för litteraturvetenskap så var Ulf som klippt och skuren för tjänsten som universitetslektor i drama-analys. Hans spränglärd och genomarbetade lektioner väckte hos oss som hade glädjen att få ta del av dem en vördnad för det europeiska kulturarvet och för den dramatiska textens alla tolkningsmöjligheter. ”Man kan stryka i en dramatikers text. Men aldrig ändra eller skriva om! Och begrunda särskilt skiljetecknen!” löd några av hans många tänkvärda doktriner.

Samtidigt som Ulf Gran arbetade som universitetslektor byggde han upp Sveriges första fria teatergrupp, Proteus, där flera av hans elever ingick. Proteus spelade uppsökande teater på fängelser, ålderdomshem, i skolor och på mentalsjukhus. Till detta kom en årlig sommarteaterföreställning som hade premiär på Kulturen i Lund och sedan turnerade runt i södra Sverige, där det under årens lopp byggdes upp en stampublik som förväntansfullt såg fram emot varje ny premiär.

Proteus föreställningar gavs i arenaform, med publiken sittande på tre sidor. Några enkla dekorelement i fonden. Ett par pallar. Ett fåtal föremål. Denna den tomma scenens estetik var en kombination av ett konstnärligt val, med inspiration av den polske teatermannen Jerzy Grotowski och engelsmannen Peter Brook, men dikterades i lika hög grad av Proteus knappa ekonomiska resurser.

Ulf har i sin nyligen utkomna bok *Säg ett ord så kommer vi – en egen teaterhistoria*, utgiven år 2015, summerat sitt långa liv i Thalias tjänst. Här berättar han om alla sina uppsättningar, först med Proteus och senare med Mercuriusteatern, som bildades år 1981 och som under en period var länsteater i Skaraborg. Boken är skriven på samma sätt som han talade: prövande, eftertänksamt, självkritiskt med en underfundig humor och skarpa slängar åt allt som föreföll honom som medlöperi, konstnärlig feighet och efterrapning.

I ett alltmer ängsligt och konformt kulturklimat hävdade Ulf att det var viktigare att tänka fritt än att tänka rätt. Han menade att teatern skulle ställa frågor på sin spets och sätta igång tankeprocesser, inte skriva publiken på näsan vad den borde tänka och tycka. Ulf hade dessutom en ovanlig kvinnoyn. Han såg helt enkelt kvinnor som människor. Det fanns ingenting programmatiskt eller tillkämpat i detta synsätt. Det var som om det bara föll sig självklart för honom.

Ulf blev med tiden alltmera osynliggjord av den konsensusinriktade svenska kultureliten. Hans vägran att låta sig tystas och knäckas är lika märkvärdig som hans stora teatergärning. Hans kärlek till teatern kunde inga njugga byråkrater rå på. Vid sjuttiosju års ålder startade han en ny teatergrupp. De ekonomiska resurserna var helt uttömda. Det fick bli en monolog, *Kafkas Apa*. Han brukade säga om den att det var den bästa uppsättning som han gjort i hela sitt liv! En text. En skådespelare.

Och denna sinnesstämning fanns kvar hos honom in i det sista. Efter ett långt och rikt liv somnade han stilla in i sin favoritfåtölj, med en bok i knäet och telefonen intill, beredd att vid närmare nittio års ålder ta itu med ännu ett nytt projekt: att skriva en bok om Lars Wivallius, äventyraren och vagabonden.

Till det speciella med Ulf hör också att han genom alla år höll en personlig kontakt med oss som haft privilegiet att vara hans elever och medarbetare. Han var en lyhörd och inspirerande samtalspartner, alltid lika intresserad och engagerad i våra verksamheter och han hade en enastående förmåga att ge kritik på ett sätt som var utvecklande och berikande.

Så, tack, käre Ulf, för allt som du givit oss!

(Margareta Skantze)